

O autorze

Fiodor Michajłowicz Dostojewski urodził się 30 października 1821 r. w Moskwie w rodzinie lekarza wojskowego. W 1843 r. ukończył Wojskową Szkołę Inżynieryjną w Petersburgu. Otrzymał tytuł inżyniera-podporucznika. Po roku **opuścił wojsko i poświęcił się pracy literackiej**, którą pasjonował się już podczas studiów. W 1847 r. zaangażował się w działalność socjalisty utopijnego Michała Butaszewicza-Pietraszewskiego. Dwa lata później za tę przynależność **został aresztowany**. Uznano go za niebezpiecznego politycznie i **skazano na śmierć** przez rozstrzelanie. W ostatniej chwili karę zmieniono jednak na **katorgę** i odbycie służby wojskowej. Po czterech latach zesłania (Omsk na Syberii) został szeregowcem w Semipałatyńsku. Tutaj poznał i poślubił Marię Isajewą. Dzięki protekcji wysoko postawionych osób poznanych na zesłaniu wrócił do domu. W 1859 r. przyjechał do Moskwy. **Zaczął pisać. Redagował z bratem Michałem pismo „Wriemia” (1861-1863) i „Epocha” (1864-1865)**. Odbił dwie podróże po Europie Zachodniej (1862 i 1864). W latach 1867-1871 przebywał także za granicą w Szwajcarii, Niemczech, Włoszech. W czasie tego wyjazdu nasiliło się u niego **zamiłowanie do hazardu**. Spowodowało ono po-

Geneza

ważne problemy finansowe. Po powrocie do kraju Dostojewski kontynuował pracę literacką. Rok przed śmiercią wygłosił **ważną mowę o Puszkynie**. Zmarł 28 stycznia 1881 r. Pochowano go w Petersburgu.

Do najważniejszych dzieł pisarza należą:

1846	<i>Biedni ludzie, Sobowtór, Pan Procharczyn</i>
1847	<i>Gospodyni</i>
1848	<i>Białe noce</i>
1849	<i>Nietoczka Niezwanowa</i>
1860-1861	<i>Wspomnienia z domu umarłych</i>
1861	<i>Skrzywdzeni i poniżeni</i>
1863	<i>Zimowe uwagi o wrażeniach z lata</i>
1869	<i>Idiota</i>
1872	<i>Biesy</i>
1875	<i>Młokos</i>
1879-1880	<i>Bracia Karamazow</i>

Geneza

Pomysł napisania powieści zrodził się u pisarza nagle. Było to w momencie, gdy znajdował się w trudnej sytuacji życiowej – hazard doprowadził

go bowiem do bankructwa, a od nikogo nie mógł uzyskać pomocy. Po wielu próbach udało mu się sprzedać pomysł na przyszłą powieść rosyjskiemu publicyście i wydawcy Michałowi Nikiforowiczowi Katkowowi. Początkowo utwór miał dotyczyć **problemu pijaństwa**, a główną postacią dzieła pisarz chciał uczynić **Marmieladowa**. Jednakże wkrótce napisał do wydawcy, że zmienił pierwotny zamysł. Tym razem dzieło miało dotyczyć **psycho-logii zbrodni**:

Nieoczekiwane uczucia, których nawet nie podejrzewał [przestępca], dręczą jego serce. Boża prawda, prawo ziemi bierze swój odwet i morderca zmuszony jest w końcu donieść na samego siebie. [...] nawet za cenę zguby na katordze, aby tylko znowu wrócić do ludzi. Zadręczyło go uczucie rozluźnienia, braku łączności z ludzkością, którą odczuł natychmiast po dokonaniu zbrodni. Testament prawdy i natura ludzka zwyciężyły... Przestępca sam decyduje się przyjąć cierpienie, aby odkupić swój czyn.

Ta koncepcja miała być głosem w toczącym się sporze o idee chrześcijańskie, zwalczane w ówczesnej Rosji. Wcześniejsze uwagi w *Notatkach z podziemia* zostały bowiem skreślone przez cenzurę. Poza sporem między **wiarą a rozumem** pi-

Plan wydarzeń

sarza nurtował ciągle **problem zbrodni i zbrodnia**, których nie zdołał rozwinąć we *Wspomnieniach z domu umarłych*. Poglądy Dostojewskiego różniły się jednak od przekonań M. N. Katkowa. Po napisaniu kilku fragmentów autor zniszczył rękopis i rozpoczął pracę od początku. Pisał bardzo intensywnie. Nadał nową formę narracji, zmienił także ideę przewodnią dzieła. Główna myśl brzmiała teraz: *człowiek nie rodzi się dla szczęścia, człowiek może zasłużyć na szczęście cierpieniem. Tylko cierpieniem*. W powieść wplótł pewne wątki osobiste. Osoby Marmieladowa i jego żony Katarzyny Iwanowny miały bowiem swe odpowiedniki w postaciach z życia pisarza. Byli to pierwsza żona Dostojewskiego i jej pierwszy, zmarły mąż.

Plan wydarzeń

1. Plan zbrodni.
2. Spotkanie Marmieladowa.
3. List od matki.
4. Sen Rodiona.
5. Spotkanie Lizawieity.
6. Przygotowania do zbrodni.
7. Zabicie lichwiarki i jej siostry; rabunek.

8. Ucieczka.
9. Zacieranie śladów.
10. Wezwanie na policję i omdlenie na komisariacie.
11. Ukrycie łupu.
12. Wizyta u Razumichina.
13. Choroba Rodiona.
14. Przybycie Zosimowa.
15. Odwiedziny Łużyna.
16. Rozmowa z Zamietowem.
17. Wizyta Rodiona w domu lichwiarki.
18. Wypadek Marmieładowa i jego śmierć.
19. Przyjazd matki i siostry.
20. Przyjście Soni.
21. Odwiedziny u Porfirego.
22. Spotkanie z nieznajomym; oskarżenie o morderstwo.
23. Sen o zabiciu lichwiarki.
24. Rozmowa Rodiona ze Swidrygajłowem.
25. Zerwanie zaręczyn Duni z Łużynem.
26. Wizyta Raskolnikowa u Soni.
27. Kolejna wizyta studenta u Porfirego.

Plan wydarzeń

PLAN WYDARZEŃ

28. Pogrzeb Marmieladowa.
29. Oskarżenie Soni o kradzież.
30. Wyznanie prawdy Soni.
31. Spotkanie Raskolnikowa z siostrą.
32. Choroba i śmierć Katarzyny Iwanowny.
33. Niepewność Rodiona.
34. List do Duni.
35. Kolejna rozmowa z Porfirym; oskarżenie.
36. Wizyta Rodiona u Swidrygajłowa.
37. Spotkanie Swidrygajłowa z Dunią.
38. Wizyta Swidrygajłowa u Soni.
39. Samobójstwo Swidrygajłowa.
40. Pożegnanie syna z matką.
41. Ostatnia rozmowa z siostrą.
42. Pożegnanie Rodiona z Sonią.
43. Droga na komisariat.
44. Przyznanie się do winy.
45. Proces i wyrok zesłania.
46. Śmierć matki.
47. Katorga.
48. Odrodzenie do nowego życia.

Streszczenie

Część pierwsza

I

Był początek lipca. Petersburg. Rodion Raskolnikow

U LICHWIARKI

wyszedł wieczorem z mieszkania. Podążył w kierunku domu lichwiarki. Zrobił to, aby **wypróbować swój plan przed dokonaniem zamierzonej zbrodni**. Kiedy przybył na miejsce, otworzyła mu, choć podejrzliwa i nieufna, sama Alona Iwanowna. Rodion zaoferował jej w zastaw srebrny zegarek. Gdy starucha udała się w głąb mieszkania, aby przynieść pieniądze, student nasłuchiwał jej kroków. Próbował odgadnąć, gdzie są schowane pieniądze. Po odebraniu zapłaty zapowiedział swoją następną wizytę. Wypytywał lichwiarkę o to, czy jest w domu przez cały czas sama. Ta udzieliła mu jednak opryskliwej odpowiedzi, więc Rodion odszedł z niczym. Po wizycie obudziły się w nim **mieszane uczucia**. Podążył drogą do domu. W pewnym momencie jednak wstąpił do szynku i zamówił piwo.

II

Wśród gości znajdował się **radca tytularny Mar-mieladow**. Rozpoczął rozmowę z Raskolnikowem.

MARMIEŁADOW I JEGO RODZINA

Opowiedział mu o zgubnym nałogu pijaństwa, ciężkiej sytuacji rodzinnej, o żonie Katarzynie Iwanownie chorej na suchoty, o córce Soni, która z biedy została prostytutką, o głodujących młodszych dzieciach i o swojej podłości względem rodziny. Marmieładow nie miał odwagi wrócić teraz do domu, gdyż przed pięcioma dniami porzucił pracę w biurze, zabrał wszystkie pieniądze i przepił je łącznie z nowym ubraniem. Wkrótce opuścili szynk wspólnie. Rodion odprowadził Marmieładowa do mieszkania w domu Kozela. Na miejscu jego oczom ukazał się **widok wychudzonej, chorej żony, płaczących, obdartych, głodnych dzieci i ciasnego, brudnego pokoju**. Raskolnikow stał się mimowolnym świadkiem sceny małżeńskiej. W przypiływie furii Katarzyna wyrzuciła Rodiona. Do kłótni dołączyła się gospodyni domu Amalia Lippewechsel. Przed wyjściem Raskolnikow zostawił w mieszkaniu urzędnika resztę swych pieniędzy.

III

Nazajutrz Rodion obudził się w swoim pokoju w złym humorze. Unikał ostatnio ludzi, nie dbał o nic. Nastazja,

która przyniosła mu śniadanie, oznajmiła, że gospodyni Praskowia Pawłowna zamierza donieść

WIADOMOŚCI O MATCE I SIOSTRZE

policii o jego zaległościach w płaceniu czynszu. Przyniosła mu także **list od matki**. Pulcheria Aleksandrowna tłumaczyła się w nim Rodii, że nie mogła przysyłać mu pieniędzy, ale teraz wesprze go, aby mógł wrócić na studia. Wyznała, że jego siostra **Dunia przyjęła stanowisko guwernantki** w domu Swidrygajłowa. Wzięła zaliczkę za rok z góry po to, by pomóc bratu. Z tego powodu musiała znosić niedwuznaczne propozycje ze strony swego pracodawcy. Pewnego razu żona, Marfa Pietrowna, usłyszała jedną z nich. O wszystko oskarżyła jednak Dunię i wyrzuciła ją z domu. Matka i córka były napiętnowane. Wreszcie Swidrygajłow pokazał żonie list, z którego treści jasno wynikało, że Dunia była oburzona jego propozycjami i **jest niewinna**. Marfa Pietrowna objechała z nim całą okolicę. We wszystkich domach odczytywała pismo na głos. Przedstawiła sprawę tak, że Dunia została uwolniona od wszelkich podejrzeń. Pomogła też w **zaaranżowaniu małżeństwa Duni z jej krewnym Piotrem Pietrowiczem Łużynem**. Z listu wynikało, że będzie to małżeństwo z rozsądku. Rodion zrozumiał, że w ten sposób siostra chce zapewnić byt matce i jemu. **Obie panie mają w najbliższych dniach przybyć do Petersburga**. Narzeczony przyjedzie pierwszy i przygotuje im mieszkanie. Matka nie może doczekać się chwili, gdy zobaczy syna po trzyletniej rozłące.

Wzburzony Rodion wyszedł z domu. Skierował się ku Wyspie Wasiljewskiej. Szedł

SPOTKANIE DZIEWCZYNY

prospektem W-kim, rozmyślając. **Był zły** na siostrę i matkę. Gdy przechodził K-skim bulwarem, **z rozmyślań wyrwał go widok bardzo młodej dziewczyny. Miała podartą suknię, ubranie w nieladzie, chwiała się, była nieświadoma tego, co się z nią dzieje.** Wreszcie upadła na ławkę. Rodion domyślił się, że została spojona i wykorzystana. Dziewczyną wyraźnie interesował się pewien elegant, który uparcie krążył w pobliżu. Z jego zachowania Rodion wywnioskował, że również on chętnie skorzystałby z chwili zamroczenia dziewczyny. Podeszedł do niego. Myślał, że go wystraszy i ten porzuci swój zamiar. Interwencja

INTERWENCJA RODIONA

Raskolnikowa jednak nie poskutkowała. Rodion nie dał za wygraną. **Poprosił o pomoc przechodzącego policjanta** i przedstawił mu całą sytuację. Gdy ten obiecał zająć się poszkodowaną, Raskolnikow się oddalił. Myślał jednak jeszcze przez pewien czas o scenie na bulwarze i o życiu dziewcząt, które co roku spotyka taki los. Wtem przypomniał sobie, że wyszedł z domu, aby odwiedzić swego przyjaciela z uniwersytetu – Razumichina.